

Koudela Pál

Bevándorláspolitikák Kelet-Ázsiában elméleti megközelítésben

Immigration Policies in East Asia in a Theoretical Approach

Összefoglalás

A migrációra vonatkozó kelet-ázsiai politikák értelmezésének legfontosabb dimenziói közé tartoznak a nemzetállam és gazdaság, a globalizáció és nemzetköziesedés viszonyrendszerei, ám ezek egyes megközelítési módjai, elméleti keretei oly mértékben eltérhetnek egymástól, ami a konkrét cselekvési szinteken, intézményeknél vagy a migrációra vonatkozó területeken, mint határrezsimek, beléptetés, idegen munkaerő alkalmazása és az integráció, akár meg is fordíthatják az érvelés logikáját. A hagyományosan két csoportba osztható: a makroökonómiai indíttatású és a nemzeti identitás felől közelítő elméletek egyre kevésbé írják le önmagukban az egyes államok keretei között vagy azok egymás közti kapcsolatában zajló szabályozások belső rendszerét, így szükségessé vált nem csupán rivális teóriákként alkalmazni, hanem a lehetséges pontokon egybefonni azokat. Mindez azonban felveti azt a kérdést is, miszerint a korábbi logikai konstrukciókban felvázolt nemzetállam fogalmak érvényesek-e egyáltalán a mai globalizációs körülmények között. Jelen tanulmányban ezekre a kérdésekre keressük a válaszokat.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: F22, F38, J15, J61, K37, O24, Z10

Kulcsszavak: Kelet-Ázsia, migráció, nemzetállam, migráció-szabályozás, globalizáció

Summary

Among others the most important dimensions to interpret East Asian policies related to migration are the interrelatedness of nation state and economy, globalization, and internationalization. However, some relevant approaches and theoretical frames can differ to each other to such a great extent, that the logic of reasoning can be reversed at the particular levels of action, institutions or migration-related fields like border regimes, border entry, foreign labour employment or integration. Theories in their own which are traditionally divided into the two broad groups of those based on macro economical models and those, approaching from national identity, hardly any longer describes the inner systems of regulations within

DR. KOUDELA PÁL PhD, irodavezető, Budapesti Gazdasági Egyetem, Keleti Üzleti Akadémiai Központ, főiskolai tanár, Nemzetközi Gazdaságtan Tanszék (koudela.pal@uni-bge.hu).

the framework of states and among international relationships. Consequently, it is essential not only to apply them as concurrent theories but rather brush them together at the possible points. Another question emerges among all of these, whether nation state concepts sketched in previous logical constructions are still valid in today's circumstances of globalization. In this study we are seeking answers for these questions.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: F22, F38, J15, J61, K37, O24, Z10

Keywords: East Asia, migration, nation state, migration regulation, globalization

BEVEZETÉS

Migráció és politika kapcsolata mindig kétélű. Egy társadalmi-demográfiai folyamatról, melynek dinamikáját egyaránt meghatározzák rövid- és hosszú távú változások, nehéz úgy döntést hozni, hogy annak ne legyenek akár azonnali visszacsatolásai, visszahatásai más ugyancsak a migrációt érintő (és persze egyéb) kérdésekben. A következőkben éppen ezért olyan migrációs politikai stratégiákról olvashatunk, melyek átfogó társadalmi vagy gazdasági kontextusba ágyazódnak. A legtöbb politikai döntés azonban nem csupán közvetlen gazdasági érdeket és/vagy célt szolgál, még akkor sem, ha kifejezett és valós szándéka is ez, hanem a migrációt érintő kérdések minden esetben egyszerre vannak nagyon erősen beágyazva nemzetállami, ideológiai vagy kulturális keretek közé, s kapnak elméleti háttérrel is. Az Európai Unió és a menekültügy egyszerre humanitárius eszmei és nemzetközi szervezeti kérdés – az egyes országok számára is –, de nem tekinthetünk el annak társadalmi elfogadottságától, magának a döntéshozatalnak a xenofób összetevőitől, s a demográfiai folyamatok, mint elöregedés, népesség csökkenés, s ezen folyamatok gazdasági visszahatásainak figyelembevételétől sem.

Mindezek együttesen azonban sokkal inkább hosszú távon hatnak a politikai döntéshozatal és a társadalom dinamikus kapcsolatára, s a társadalmi folyamatokra egyaránt: idegenellenesség – bármilyen elméleti kontextusban nézzük is – nem változtatható gyorsan; az egyes országokat, térségeket érintő stacioner demográfiai folyamatok szintén évtizedes nagyságrendben értelmezhetők, s bármely gyors befolyásolásukra tett politikai kísérlet szépen igazolta annak rövidlátóságát: gondoljunk csupán a termékenység növelését célzó politikákra. A kérdés tehát nem úgy merül fel, hogy van-e xenofóbia – ha elfogadjuk, hogy az immanens része az embernek (Csányi, 1999:155, 195) –, hanem, hogy kiket tekintünk mi-csoportnak és ők-csoportnak, s hogy milyen, illetve hogyan alakul és formálható-e a viszonyuk.

A migrációt azonban más, olyan hatások is érik, melyek akár egy-két éven belül is változást okozhatnak. Ha pl. korlátokat, anyagi terheket iktatunk a felsőoktatásba, annak azonnali következményeként keresnek a potenciális beiratkozók más lehetőségeket. De még egy ilyen rövidtávú társadalmi reakciónak is van hosszú távú összetevője, hiszen a hallgatók csak abban az esetben választják a külföldi intézményeket, ha az számukra könnyen elérhető és a kiutazás nem ütközik akadályokba (intézményi korlát), ha a befogadó ország, illetve intézmény nyelvét beszélik (kulturális, humántőke korlát vagy útfüggőség).

Mindenekelőtt tehát az a legfontosabb, hogy magát a migrációs politikát definiáljuk, hiszen annak interpretációs lehetőségei számosak. Ennek a meghatározásnak elsődlegesen az a célja, hogy a migrációra és diaszpórákra vonatkozó szabályozások Kelet-Ázsiában elkülöníthető regionális jellegét a globális/nemzeti töréspont mentén körvonalazza. Elsőként tehát a fenti szempont szerint releváns elméleti kereteket, a migrációs szabályozás globális és nemzeti megközelítéseit vázoljuk, majd a Kelet-Ázsia országaira jellemző preferenciák bemutatásával mutatjuk be a makrorégió sajátosságait.

ALKALMAZOTT MÓDSZEREK ÉS CÉLOK

Tanulmányunkban elsősorban azon intézményi-politikai kereteket igyekszünk egyfajta rendszerbe foglalni, melyek, és melyek rendszerezése segítséget nyújt az egyes államok migrációs politikai szabályainak stratégiai megértésére, s ezen túl az egymással szorosabb migrációs kapcsolatban álló országok által kirajzolható regionális integrációs folyamatok megértésére. A tanulmány fókuszában álló régió Kelet-Ázsia (Lee, 2011), de az értelmezési keretek rekonfigurációja és alkalmazásuk lehetőségeinek és korlátainak megértése általános érvényű, így bármely gazdaság- és politikai földrajzi keretek között érvényes.

Az elméleti megközelítési lehetőségek és a gyakorlati példák rendszerezésén túl magának a gazdaságföldrajzi régió meghatározásának is egy önálló dimenziót biztosít a szakpolitikák sajátosságainak csoportosítása, sőt akár sajátos regionális fejlődési utat is kijelölhet, melyben a migrációs diplomácia önálló integrációs erővé válik. Az integráció sajátos, nem a hagyományos gazdaságföldrajzi folyamatokba ágyazódó elemére a diaszpóra-diplomácia szolgáltatja a legszemléletesebb példát (Naim, 2009; Gevorkyan, 2022; Brinkenhoff, 2019).

Ahhoz, hogy a jelenkori gazdasági folyamatok és a nemzetállami és nemzetközi szabályozás lehetőségeinek kapcsolatát megfelelőképpen értelmezni lehessen, nem csupán a meglévő szabályozási rendszereket és a célterületeket (munkaerőpiacok) és azok fejlődését kell megértenünk, hanem a köz-, tudományos és döntéshozói gondolkodást is meghatározó szemléleti fejlődést, melyben kiemelkedő helyet kapnak az iskolapéldává vált elméleti alkotások. A szemléletfejlődést is figyelembe vesszük tehát írásunkban, s noha a fejezetek tagolásánál a gazdasági átszerveződés legfontosabb elemeit (globalizáció, preferenciális változások) követjük, elemzésünk módszertanában meghatározó szempont a szemléletformáló munkák elméleti és gyakorlati hatásának nyomon követése is.

BELÉPŐK ÉS BENN LÉVŐK, AVAGY GAZDASÁG VS. NEMZET

Rögtön az elején legalább két fontos összetevőt el kell különítenünk az egyes fogadó országok stratégiáját – vagy egyszerűen helyzetét – illetően (Hammar, 1985, 1990). Egyfelől figyelembe kell vennünk magát a korlátozást, vagy szabályozást, amivel az adott állam kizárja vagy szűri a beérkezőket, hiszen minden fejlett gazdaságú fogadó ország alapvetően az integráció és a gazdasági szükség ellentmondásából fakadó dilemmával küzd. Szüksége van bevándorlókra, de nagy számban és nem „megfelelő” összetételben nehézséget okoz a beilleszkedésük.

Ugyanez érvényes a küldő országok esetében is, ha van erre vonatkozó migrációs politika: a kiutazás korlátozásának tekintetében ez hagyományosan inkább az autoriter rendszerek jellemzője, de a modern gazdaság nemzetköziesedésével párhuzamosan sok ország felismerte, hogy a hazautalások nagy bevételt jelentenek, amiből akár rendszeres, közvetlen állami jövedelem is származhat. A Fülöp-szigeteken egy jól szervezett állami munkaközvetítő hálózat működteti a kivándorlást, Kína pedig a legpregnansabb példa lehet a gazdaságilag hatékony diaszpóra-politikára, Japán már a Meidzsi restaurációt követően megkezdte a munkaerő-exportot szervezni (Nurdyke–Matsumoto, 1977).

A másik összetevő a már bennlévő bevándorlókkal foglalkozik, amennyiben pl. biztosít számukra (vagy nem) megfelelő infrastrukturális feltételeket, úgy mint szállás, ellátás, szociális juttatások stb. 2015-ben szemléletesen mutatja be a különbséget a szír menekültek befogadásában Brazília és Európa egyes országai között. Míg a brazil kormány 2013-tól speciális vízumkönnyítést alkalmazott a közel-keleti konzulátusain, hogy segítse a szíriai menekültek beutazását Brazíliába, s 2015. október 7-én az UNHCR helyettes főbiztosával külön együttműködési megállapodást is aláírt, (de Gruijl 2015) eközben az európai országok egyre azon munkálkodtak, hogyan nehezíthetnék meg a szírek bejutását országaikba. Mindezek ellenére a 2015-ös év folyamán az Európába menekült egymillió fővel szemben Brazíliába mindössze nyolcezren érkeztek a háború és polgárháború sújtotta országból. Ennek gyakran emlegetett oka volt ekkor a drága beutazás, repülőjegy, ám ez az indok nem számolt a még ennél is magasabb díjjal, amit a Földközi-tengeren kellett fizetni a csempészeknek Törökország és Görögország között. A válasz tehát nem ebben, hanem sokkal inkább a migrációs politika előbb említett második összetevőjében rejlik: Brazília nem biztosított semmilyen támogatási rendszert: sem lakhatást, sem ellátást, a menekültek csupán a civilszervezetekre hagyatkozhattak vagy saját erejükre. Ezzel szemben Európában mindez rendelkezésre állt.

Eszköztárát tekintve tehát a migrációt egy állam kezelheti egyrészt a jogszabályi keret, másrészt a megfelelő intézmények adekvát kialakításával, ám sokszor – s ez jellemző leginkább a migránsokat küldő országokra – ezzel nem tudja befolyásolni más országok munkáltatói, különösen annak migránsokra vonatkozó körülményeit. Az eszköztár, amelyhez ilyenkor fordulni lehet a kétoldalú egyezmény. Az ILO 1949-ben született 97. sz. egyezménye, s a kiegészítő 86. sz. ajánlások mintát adtak a bilaterális egyezmények gyakorlatához (ILO, 1949), s a rákövetkező évtizedek ezt sikerrel valósították meg. Olyannyira, hogy 2004-ben már több mint 176 olyan bilaterális egyezmény vagy egyéb megállapodás volt érvényben az OECD országok között, mely mind a munkaerő toborzással volt kapcsolatos (OECD, 2004:12). Ázsiában különösen fontos szerepe lett a migráns munkaerő nemzetközi kapcsolatrendszerében a bi- vagy multilaterális kapcsolatoknak, legyenek akár általános emberi jogi vagy kifejezetten munkaügyi egyezmények, melyek a migránsokra vonatkoznak, s legyenek minden részletre kiterjedő bilaterális egyezmények vagy csupán általános kereteket szabó egyetértési nyilatkozatok (Go, 2007).

Magának a politikát formáló erőknél a megértése is sokféle szemlélettel lehetséges. Mindezek közül legfontosabb talán azt a gazdasági kontextust megérteni, amiben maga a migráció zajlik, hiszen a kormányzatok döntései is elsődlegesen ezen folyamatok befolyásolására törekedhetnek. Ez nagy általánosságban a munkaerőpiacokat jelenti, a munkaerőpiacok

mennyiségét és minőségét korlátozó, szabályozó döntéseket. Mindennek a makroökonómiai modellnek az alapját Arthur Lewis dolgozta ki az 1954-ben írt *Economic Development with Unlimited Supplies of Labour* c. írásában (Lewis, 1954). A duális szektor modell vagy más néven Lewis modell lényege, hogy a fejlett, vagy a fejlődést mozgató szektorok a fejletlen ágazatokból vonnak el munkaerőt. A fejletlen vagy csökkenő munkaerő-igényű szektorok, mint pl. mezőgazdaság, sokáig olyan bőséges túlkínálattal látják el a munkaerőpiacot, hogy a munkaerőigény kielégítéséhez nincs szükség béremelésre. Mindez a tőke nagyobb arányú visszaforgatásához vezet, s a tőkefelhalmozás pedig újabb munkaerő elvonáshoz a fejletlen szektoroktól. Amikor a munkaerő áramlás leáll, vagyis a Lewis-i fordulópont bekövetkezik, a munkaerőigény kielégítése már csak más, fejletlen országok munkaerejéből lehetséges (Lewis, 1954:176). Itt lépnek be a kormányzati migrációs politikák, melyek elsődleges érdeke a fejlődés fenntartása, a gazdasági növekedés fokozása, a bevételek növelése, s ezt csak úgy érhetik el, ha serkentik a bevándorlást. Arra persze nem kapunk választ, hogy ezt rövid vagy hosszú távon képzelik el. A második világháború után a nyugat-európai országok különbözőképpen reagáltak: az NSZK rövid távban gondolkodott a Gastarbeiter programokkal, míg a volt gyarmattartók, pl. Nagy-Britannia egészen az 1970-es évekig a birodalom korábbi polgárait korlátozások nélkül engedte az országba, ezzel egyszerre paternalista önképét is ápolva és munkaerőigényét is kielégítve.

Lewis szerint a magasan képzett munkaerő bevándorlása nem valószínű, hogy a foglalkoztatás csökkenését idézné elő, sőt inkább hat új ágazatok kialakítására, s válik ezzel a gazdasági fejlődés motorjává. Ezt az elképzelést követi általában a bérpolitikai migrációs szabályozás. Tömeges bevándorlás esetén, ha esnek is a bérek, ez csupán további bevételt eredményez. Egy szűkebb, ám igen elterjedt, marxista felfogás a munkamegosztást és az osztálykülönbségeket veszi alapul. Ennek lényege, hogy a munkaerő bevándorlása a kapitalista gazdaság strukturális szükségszerűsége, s persze az uralkodó osztályokat szolgálja. Mivel a tőkés országok fejlődése a folyamatos növekedésen alapul, ez szükségszerűen hosszú távú munkaerő behozatalt is igényel, így gazdasági okok miatt alapvetően támogatandó a bevándorlás. Rövid távon persze, a gazdaság hullámozása miatt a kormányok kénytelenek beavatkozni a migráció szabályozásába, hogy a gazdaságot megkímélik, sőt, hogy a gazdaságban megjelenő konfliktusokat (pl. munkanélküliség) kezeljék. Ez nagyjából érdeke a tőketulajdonosoknak is, ám a kisebb foglalkoztatók akár növekvő munkanélküliség mellett is érdekeltek maradhatnak a munkaerő behozataltban, s azt akár illegális úton is megteszik majd. Mindez azt sugallja, hogy a társadalom csupán tőkésekből és munkásokból áll, s hogy a politikai folyamatok túlnyomórészt alárendelődnek a gazdasági érdekeknek. Nem egyszerűen a munkaerő kereslet-kínálati különbségein alapuló vándorlásról van tehát szó, hanem az egyén alárendelődéséről, a termelőeszközökhöz való viszonyáról, s a monopoltőke strukturális jellemzőjéről (Castells, 1975).

Meglehet, a migrációs döntéseket az egyének hozzák, s ezt a kormányzatok is felismerik. A rövid távú befolyásolás tehát nem is feltétlenül korlátozódik a munkaerőpiacokra, hanem akár konkrét bérpolitikai szankciók formájában is megjelenhet, vagy akár a döntéseket befolyásoló pszichológiai tényezők formájában (Sjaastad, 1962). Ilyen pszichológiai költségnövelő tényező lehet a nemzetiségi-etnikai kirekesztés akár a kormányzati oldalról is: egy nemzeti egység fenntartása nem csupán a legitimitációt szolgálhatja vagy lehet tradicionális értékrend-

be ágyazott pártpolitika, hanem konkrét gazdaságpolitikai megfontolásokhoz is kötődhet. A japán, sőt a koreai vérségi nemzet fogalma is a Meidzsi restauráció korának modern nemzetpolitikájából származik, s bármennyire is él a vérségi tisztaság képzete a mai országok köztudatában, a nemzeti identitást meglehetősen jól alakítgatják a mindenkori kormányzatok is, geopolitikai érdekeiknek megfelelően (Doak, 2007:36).

Az osztályelmélet szemszögéből a profittermelés elsődleges érdeke a költségek csökkentése, s a bevándorlók valóban folyamatosan alacsony szinten tartják a béreket, amivel a tőkések érdekeit szolgálják. A migrációt befolyásoló politika azonban nem csupán közvetlenül a munkaerő folyamatos biztosítására törekszik, ezzel a tőkefelhalmozás folyamatosságát és a profitsökkenés vagy a gazdasági fluktuációk kizárásának garanciáit is biztosítva, hanem a strukturális inflációt is ellensúlyozza (Piore, 1979). Az előbbi szemléletben a tőkésosztály érdeke a munkásosztály megosztása, s ennek egyik legegyszerűbb eszköze az etnikai feszültségek fenntartása: ezt szolgálja az oktatás és a média is. Mindezzel segíti az osztályformálódást, még ha etnikai jellemző mentén is, igaz, a strukturális mozgás – vagyis az olcsó bevándorló munkaerő révén dráguló hazai munkaerő – segítségével valójában csökkentik az osztályfeszültségeket. Az ilyen migrációs politika logikája tehát egyértelmű: hosszú távon segíteni a bevándorlást, hiszen az hozzájárul az olcsó termeléshez, mégis könnyen leépíthető recesszió esetén, s ezzel még jelentős fogyasztás-csökkenést sem okoz, hiszen a bevándorlók általában nem jelentős fogyasztók. A korlátozások tehát csupán a recesszió idején jelennek meg. Michael Piore (1979) értelmezése viszont azt mutatja, hogy a fejlett ipari társadalmakban a munkaerőpiacok fokozatosan rugalmatlanná válnak a szakszervezetek és foglalkoztatók okozta duális munkaerőpiac önfenntartó jellege miatt.

Talán túlzottan is leegyszerűsítő volt az előbbi összefoglaló, ám arra egyértelműen alkalmat adott, hogy rávilágítsunk az egyoldalú elemzési szempontok problematikusságára. A gazdasági megfontolások ugyan elsősorban a fogadó ország, vagyis saját érdekeiket nézik, ami a bevételek, illetve általában a gazdaság teljesítményének növelése, ám a migráció befolyásolását sokszor mégis a küldő ország gazdaságának, beruházásokkal történő, vagy a piacokat védő intézmények, mint pl. tőke- és határidős piacok fejlesztésével igyekeznek befolyásolni. A migrációs politika ugyanakkor gyakran alkalmaz egészen eltérő, pl. etnikai feltételrendszert is. Elég, ha az Egyesült Államok kvótáira gondolunk 1921 és 1965 között (Koudela, 2013a). Kelet-Ázsia migrációs politikája ma szélsőségesen példázza ezt a jelenséget, s kerül szembe sokszor a gazdasági racionalizmussal, ott tehát meghatározóbb a Meyers (2000:1251) által „nemzeti identitás” megközelítésnek nevezett szemlélet, mely szerint a migrációs politikákat elsősorban a történeti tapasztalat befolyásolja. Brubaker (1990:380–381) szerint alapvetően az első világháború előtt alakultak ki azok a kulturális idiómák, amik a politikai döntéshozatalban az államérdek fogalmát, az állampolgárság restriktív elemeit uralják, felülírva demográfiai, gazdasági és katonai érdekeket is. A nemzeti diskurzus tehát még a nemzetépítés korszakára nyúlna vissza, s ez szorosan összefügg az állami érdekeket meghatározó történelmi és térbeli tényezőkkel minden egyes ország esetében. Míg a japán nemzetállam eszménye a Meidzsi restauráció nemzetközi viszonyrendszerében gyökerezik, addig a koreai inkább térbeli, s azt a Kína, Japán és az Egyesült Államok háromszögön belüli önértelmezés alakítja, mintegy köztes államként jelölve ki helyzetét (Rozman, 2006:152).

Mindez a tradíciók alakította gondolkodásmódba van ágyazva: a döntéshozatal nem egyszerűen algoritmikus módon mérlegeli a választási lehetőségeket, hanem generációk alatt kialakult kezelési módokat, viszonyulásokat alkalmaz; vagyis tradicionális. Ne tévesszen meg minket a weberi legális uralom és a bürokrácia eszköztára, hiszen a tényleges és formális tagság egy országban még így is elkülönülhet, akár az állampolgárság, nemzetiség és egyéb státuszok közötti különbségtétel formájában is (Brubaker, 2010:65). Mindez mélyen benne gyökerezik a kirekesztés társadalmi folyamataiban. Ugyanakkor van egy további metszete a nemzetiségi, ill. bevándorlással kapcsolatos politikáknak, s ez a formális politikák „külső és belső” közötti distinkciója. Elég, ha közvetlen közelünkben maradunk: Magyarország számára a bevándorlás-politika egyik legfőbb célpontja éppen a határon túli magyarság, s így ennek állampolgársági összetevőjét célozta az elmúlt években a leginkább.

De hasonló kérdéseket vetett fel Németország 1990-es évekbeli politikája – Németország migrációs problémái talán a legfontosabb referenciát jelentették korábban is a kelet-ázsiai országok számára. A kelet-európai és oroszországi német származásúak még gyenge német tudással is különleges helyzetben voltak, gyors állampolgársági eljárásban részesültek, míg a vendégmunkások németet jól beszélő, Németországban született gyerekei kirekesztődtek az integráció illetően intézményesült folyamatából (Koppenfels, 2003). A példa remekül illusztrálja a valós és formális hovatartozás politikai különbségtételét. Japán és Korea is saját etnikumaikat igyekezett hazacsábítani elsőként egyfajta nemzeti-vérségi szemléletre alapozva politikáját; Kína és a Délkelet-Ázsiában és másutt élő kínaiak között is van egy szoros – nem csupán a Bambusz hálózat révén működő gazdasági – kapcsolat, mely Kínát külső anyaországgként értelmezi a külföldön élő kínaiak szemében (Hugo, 2012; Speelman, 2022). Ha mindez nem párosul a jus soli, vagyis a területi állampolgárság elvével, mint történt részlegesen 1999-ben Németországban, akkor egészen szélsőséges helyzetek is kialakulhatnak. Ez a helyzet a Japánban élő koreaiakkal, akik – habár még 1945 előtt részben maguk a japánok hurcolták el őket – máig nem szereztek japán állampolgárságot (Chung, 2010:3).

A múlthoz való viszony általában viszonylag egyszerű képet mutat a szakirodalomban. Nagy krízisek – legyenek gazdaságiak vagy belpolitikaiak, nemzetközi vonatkozásúak vagy éppen migrációs válságok – megosztják a nemzeti egységet, az abba vetett hitet, s akár szélsőséges módon megnövelik az ilyen összetartozás érzete iránti igényt. Tetten érhetőek a történelemben pl. az amerikai szabadságharc vagy a polgárháborút megelőző hasadás következményeként, de az 1882-t követő hatalmas bevándorlási hullám eredményeként megjelenő nacionalista politikákban is (Higham, 1955). Ugyanezt tapasztaljuk napjaink egyes európai országainak politikai reakcióiban.

GLOBALIZÁCIÓ ÉS NEMZETÁLLAM

Természetesen óriási különbség van a között, hogy egy telepes társadalommal vagy egy etnikai állammal történik mindez. Míg az előbbi általában befogadó a bevándorlókkal szemben (legalábbis ezt diktálná a fenti logika), addig az utóbbi kirekesztő, s hasonló különbség van a heterogén és homogén társadalmak, valamint a jus sanguinist illetve jus solit alapelvként érvényesítő államok között is. Egy etnikailag egységes nemzet, domináns vallással, s amelyik

mindennek hatására korábbi történelmében viszonylag kevés tapasztalatot szerzett bevándorlókkal, sokkal kevésbé lesz toleráns, mint egy heterogén állam, melynek identitása sokkal inkább alapul politikai, mintsem etnikai kritériumokra (Zolberg, 1981:16). Legyenek a bevándorlásnak gazdasági következményei a munkaerőpiacon vagy a jóléti rendszerekben vagy foglalkozzanak vele intézmények a társadalmi preferenciákat, sőt még a biztonságpolitikai kérdéseket is magában foglalva, a nemzeti identitás felől közelítő elméletek mind a történeti nemzetállami séma szerint csoportosítják az egyes politikákat (Money, 2010; Kim, 2021a, b).

Az ilyen distinkciók tökéletesen megfelelnek Kelet-Ázsia migrációs politikáinak körülhatárolására. Korea és Japán mindenképpen, de a „nem-telepes” értelemben még Kína is tekinthető nemzetállamnak: a hovatarozás alapját az etnikai és nemzetiségi homogenitás adja, akárcsak Európában, – még akkor is, ha Kína etnikai identitása lényegében eltérő – alapvetően elutasítanak minden olyan folyamatot, ami ezt az egységet megbontja, így a bevándorlást is. Mindemellett Japán és Korea társadalmi etnikailag, nyelvileg is homogén, a bevándorlás-politika pedig alapvetően vérségi alapú mindhárom országban. Még akkor is így van ez, ha Korea néhány éve hivatalosan is multikulturális államnak definiálta magát, s alapvető értéként deklarálta a sokszínűséget (Kim, 2011). Ebben a kontextusban a migráció története egyértelműen hat a jelenlegi politikára, s a közelmúlt néhány évének változásait (gyorsan növekvő bevándorlás) alapul vevő döntések (multikulturalitás) egyelőre csupán a felszín bolygatják.

Kétségtelen, hogy mind az egységes mérce hiánya, mind a túlzottan is a fejlett világra való koncentráció hiányosságát jelent az elemzések terén, különösen, hogy generikus szabályokat alkothassunk, ám maga a történelemszemlélet legalább ennyire problematikus. Nem vitatható, hogy az egyes történeti korszakokban a nemzeti identitás válságai befolyásolták a bevándorlással kapcsolatos szabályozások bármelyik vetületét, de ezek csupán nagy vonalakban alakíthattak ki olyan tradíciókat, amik a mai politikai cselekvés számára öröklött idiómaként jelennek meg. Legalább ennyire fontos, hogy hogyan alakul a történeti nemzeti kép, s ez sokkal inkább egy kurrens politológiai folyamat, mintsem egy történeti fejlődés, habár kétségtelen, hogy önmaga is egy történeti fejlődés eredménye, ám nem a konfliktuskezelés politikai narratívájáé, hanem a nemzeti önkép reflexiójáé.

A történeti perspektívában a politikai cselekvés számára egy, a kollektív emlékezetből származó nemzetkép képezi a kiindulópontot. Nem fontos itt, hogy a hagyományos halbwachsi megközelítést használjuk (Halbwachs, 1992), mely szerint a csoporthoz kötött irracionális tudat határozza meg az identitást, s a történelmi szemléletet, vagy hogy maga a történelem megalkotása is egyfajta kollektív emlékezetet hoz létre (Assmann, 2008). Ami fontos, hogy egy, a mai történelemről alkotott kép a politikai döntéshozás, döntéshozók számára is egyfajta identitás-séma, és hogy ez valamilyen módon a kép történeti fejlődéséhez köthető, s nem magához a valós konfliktusok vagy konfliktus-kezelések történetéhez. Mindez részben annak is köszönhető, hogy maga a történetírás, illetve annak módja tette legitimé az aktuális politikai nemzetképeket (White, 1997:235).

Bárhogyan is értelmezzük a bevándorlást szabályozó politikákat, akár gazdasági érdekeket vagy etnikai megfontolásokat helyezünk előtérbe, mindenképpen szembe találjuk magunkat azzal a ténnyel, hogy közvetlenül az aktuális érdekérvényesítés és pártpolitika határozza

meg azt. Nyilván ellentétes érdekei vannak a nacionalista politikát hirdető pártoknak és az etnikai csoportoknak, akárcsak a foglalkoztatóknak és a szakszervezeteknek, hiszen az egyik oldalon a bevándorlás serkentése a cél, a foglalkoztatás vagy az etnikai csoport számának növelése, védelme érdekében, míg a másik oldalon a hazai munkaerő védelme vagy a politikai legitimitáció megőrzése a cél (Meyers, 2000:1257). Az előbbi ugyanakkor további feszültségeket szül, hiszen a koncentrált haszon ellenében a költség egyenletesen terheli az egész társadalmat. Nem csoda, ha ez önmagában is migrációellenes érzelmeket szül (Freeman, 1995). Az alapvető probléma az, hogy míg a gazdasági érdekek a fejlett országokban általában a bevándorlás serkentését teszik szükségessé, s ez minden nyomást gyakorló csoport általános érdeke is, addig a korlátozás akár tradicionalitásba, akár konkrét pártpolitikába van csomagolva, ellent fog mondani ennek. Ezt jól láthatjuk Kelet-Ázsiában. Bármennyire érdeke az előregedő japán társadalmon alapuló gazdaságnak, különösen a 2011-es energiaválság után a foglalkoztatás növelése, ezt csupán kompromisszumok révén, kis mértékben és időlegesen tudja megvalósítani, pl. olyan átmeneti vízumengedményekkel, melyeket a 2020-as Olimpiára való felkészülés, építkezések stb. érdekében tett az azt megelőző években (Ganelli, 2015).

Azt nehéz általánosítani, hogy a gazdasági érdekek általában nagyobb hatással lennének a migrációs politikára, mint a biztonsági vagy stratégiai megfontolások. Kelet-Ázsia is sokszor éppen az ellenkezőjére szolgál példaként. Bármennyire is szükség van munkaerőre, akár Koreában, akár Japánban, ezt a valóságban nagyon nehezen érvényesíti a két ország bevándorlás-politikája, s Kína számára – ahol egyelőre még bőséges utánpótlást jelent a mezőgazdaság és a háttér-területek – is kérdéses lesz egy nyitottabb szabályozás alkalmazása a jövőben (Cai et al., 2009). Kétségtelen, hogy a csupán belpolitikákra koncentráló vizsgálatok nehezen is adnak általános elméleti háttérrel, legyen szó pártokról vagy intézményekről egyaránt. Ugyanakkor az is megfontolandó, hogy magát a migrációs politikát lehet-e egy olyan nemzetközi térben értelmezni, amelyben a politikát alakító tényezők maguk az államok, mint individuális szereplők, s nem pedig azok belső intézményei. Ezen elképzelés általában a nemzetközi kapcsolatok biztonságpolitikai oldalát emeli ki, s az egyes államokat egymással konkuráló szereplőknek írja le, ám a gazdasági megfontolások is legalább ennyire lehetnek tárgyai egy hasonló módon felvázolt nemzetközi helyzetnek. Igaz Robert Gilpin (1981:129) az 1980-as években azon a véleményen volt, hogy a politikai hegemoniára törekvés nincs szoros összefüggésben a gazdasági liberalizmussal, mert eltérő erők mozgatják. Egymás mellett két nemzetközi rendszer létezik tehát, a versengő államok és az együttműködő államszövetségek. Ez utóbbi, a liberális nemzetközi gazdaság azonban ugyancsak politikai alapokon nyugszik: az első, hogy a nemzetközi szinten a domináns hatalom liberális, a második a közös gazdasági és biztonsági érdek, amely az egyes államokat összeköti, s a harmadik a közös liberális értékek, ideológia.

Mindezekén túl nem egyértelmű az sem, hogy az államok közötti nemzetközi kapcsolatokat kell tekinteni a migrációs politika egyedüli háttérének, mely egyben azt is jelenti, hogy csupán így kapunk teljes értelmet az állami érdek érvényesítésétől. Meyers (2000:1264) idézett művében azt írja a realista migrációs elméletek kritikájaként, hogy az – s úgy tűnik, hogy szerinte minden makrogazdasági értelmezés csakis marxista lehet – legalább nem hagyja figyelmen kívül az állam befolyását. Ezzel a legkevésbé sem lehet mit kezdeni, hiszen a bevételek növelése, még csupán az adminisztratív bevételek szintjén is közvetlen állami érdek, így

minden migrációt befolyásoló gazdasági döntés egyben az állam közvetlen érdekei mentén történik. Ezt a problémát, úgy gondolom, rendszeresen elfedik nem csupán illetén értelmezési keretek között, hanem a globalizáció és migráció kapcsán is. Úgy tűnik, mintha csupán egyetlen lehetséges erő mozgathatna egy döntési mechanizmust, s az állam csupán biztonsági okokból élne. Az elmúlt években az Egyesült Királyság – s jelenleg is a Brexit kapcsán – folyamatosan saját állami függetlenségét igyekszik artikulálni, jól példázva a migrációs politikában is az államok közötti versengés szerepét, az állam individuális döntési helyzetét, ám minduntalan gazdasági érvekre hivatkozik. Nagy szociális költségekről beszél a bevándorló kelet-európaiak kapcsán, annak ellenére, hogy ez egyébként 2004 óta egyszer sem igazolódott be (Koudela, 2013b). Ezzel valójában éppen azt bizonyítja, hogy a biztonságpolitikai kérdések szerepe jelentősen megnőtt, de egyben azt is, hogy az állam gazdasági érdeke továbbra is annak legfontosabb öndefiníciós összetevője.

Végző soron egy olyan szélsőséges interpretációs ellentmondáshoz jutottunk el, melyben az egyik oldalon az állam önálló szerepét hangsúlyozó, a biztonsági kérdéseket a gazdaságiaktól elválasztó megközelítés egyenesen jelentéktelennek tartja a migrációs politika kérdését. Robert Gilpin (2001:365) 2001-ben, a 9/11 évében, képes volt azt is leírni, hogy a 21. század elejére a migráció szignifikánsan és nagymértékben csökkenni fog! Gondoljunk csak bele, hogy 1980 és 2010 között a duplájára nőtt a migránsok száma (Martin, 2013), hogy éppen 2001-től a biztonságpolitika egyik legnagyobb kihívása a migráció (Mittelstadt–Speaker–Meissner–Chishti, 2011). A könyv még márciusban jelent meg, jócskán szeptember előtt, s messze nem érzékelte az illegális migráció növekvő terhét, sem a 2015-ös menekültválságnak vagy a Brexitnek a világ egyedülálló képződményére, az Európai Unióra gyakorolt kockázatát. A rákövetkező oldalon Gilpin könyvében az áll, hogy „A huszonegyedik század elején a munkaerő vándorlás továbbá már nem fontos kérdése a világgazdaságnak, sőt még az Európai Unión belül, a migráció az egyik államból a másikba relatíve alacsony.” (Gilpin, 2001:366). Mindezt abban az ellentmondásos kontextusban állítja, miszerint a globalizáció fejlettebb volt a 19. században mint a 21. század elején. Mára persze sokkal összetettebb az állam migrációval kapcsolatos politikai szerepének biztonságpolitikai megítélése, s a katonai védelem mellett a gazdasági produktivitás és a társadalom biztonsága, vagy ha úgy tetszik a belső stabilitás is szerepet kap (Rudolph, 2003, 2006).

A másik véglet a globalizáció jelentőségének eltúlzása, s éppen azon migrációs politikai megközelítések részéről, amelyeket Meyers (2000:1265) liberálisnak vagy neoliberaisnak nevezett. A kölcsönös gazdasági függőség, a transznacionális interakciók, nemzetközi intézmények, de általában a demokrácia elterjedése mind a kooperáció felé hatnak – állítja összefoglalóan. Ebből a szemszögből a legfontosabb kihívások közé tartozik éppen magának a nemzetállamnak a létjogosultsága (Paul–Ripsman, 2004; Guehenno, 2000; Hirst–Thompson, 1995). Az interdependencia, a kölcsönös függőség mind gazdasági értelemben, mind abban a tekintetben, ahogy a határok jelentőségét csökkenti, ebben az irányban hathat. Csakhogy a növekvő gazdasági kapcsolatok fejlett és fejletlen országok között a gazdasági különbségek drasztikus elbillenésének irányába hatnak, melyek mára igen szélsőséges formában mutatkoznak: a fejlett országokban a népesség 95%-a számára van megfelelő alapellátás, míg a fejletlen országokban ez az arány csupán 5% (Mimiko, 2012:47). Mindez a gazdag országokban mind

bel-, mind külpolitikai értelemben is a szabályozások szigorításának szükségességét növeli, ha tovább akarják növelni bevételeiket, márpedig az elmúlt évtizedekben a gazdasági különbségek tovább nőttek (Goldfrank, 2000). És valljuk be, hogy az államok racionális cselekvőként való felfogásának ezt az elemét vitathatjuk a legkevésbé. A globalizáció ezen metszete tehát az ellenőrzés és szabályozás irányába hat vissza.

PREFERENCIÁK ÉS MIGRÁCIÓ KELET-ÁZSIÁBAN

Nem fontos, hogy a piacnak vagy a kormánynak van nagyobb szerepe a migrációs szabályozások befolyásolásában, hiszen mindkettőnek pontosan ugyanaz az érdeke, s pontosan ugyanott különül el más országok érdekeitől. Mégannyira visszas a közösségi államfogalom szerepének hatása. Gondoljunk csupán Magyarországra, hiszen a határon túli magyarság integrálása éppen ennek nevében zajlik, s ennek közvetlen hatása éppen az érintett országok nemzetállami karakterének erősödése. Hiszen hogyan másképpen reagálhatna egy, a belügyeibe való beavatkozást megélt autoritás? A globalizáció egyik legnagyobb félreértése mégsem a nemzetállammal, hanem az intézményesüléssel kapcsolatos. Kétségtelen, hogy a nemzetközi kereskedelem, nemzetközi kapcsolatok, szerződések, szövetségek és a mögöttük álló intézmények száma és szerepe folyamatosan nő, s a nemzetközi vándorlásban is egyre fontosabb szerepet játszik. A nemzetközi vándorlás szabályozása azonban mégiscsak az egyes államok feladata és érdeke, ők állnak egymással kapcsolatban, hozzák létre a nemzetközi szervezeteket és szerződéseket, hogy a vándorlást szabályozzák. A szabad kereskedelemmel és tőkeáramlással párhuzamosan a szabad munkaerő áramlás is a globalizáció egyik fő összetevője, de továbbra is a nemzetállamok szabályozásaként működhet, s azok autoritásába ütközik, így nagyon is érzékeny terület. Egy szabad határrendszert nagyon gyorsan fel lehet számolni, ha az egyes államok érdeke – és elsősorban biztonsági, de akár gazdasági érdeke – úgy kívánja.

A nemzetközi jog, illetve a transznacionális emberi jogok és intézményeik fejlődése mindezek ellenében hat, még akkor is, ha hosszú távon a jobb munkaerő ellátást segíti elő. Ha példaként az Európai Uniót vesszük, akkor a munkaerő szabad áramlása annak egyik alapköve (EU, 1957:21). A közös piac azonban az alkotó nemzetek egyezménye, s így az továbbra is csupán nemzetközi, szupranacionális és kormányközi szinten marad, hiába létezik konstruktív föderatív elképzelés is az EU-ról már régóta (Kelemen, 2000, 2004). A végrehajtás peres értelmezése és a megkülönböztetéstől mentes szabályozás ez utóbbi irányban hat ugyan, de még egy valós föderatív rendszerben is sok minden lenne bizonytalan. Egy szövetségi kormány könnyen túlléphet saját kompetenciáján, ezzel az alkotó államok érdekeinek erősödését kiváltva, s ezzel a szupranacionális szinthez való hozzájárulásukat csökkentve, hiszen a két-szintű kormányzás önmagában is éppen elég feszültségforrás.

Legalább ennyire kétes a preferált etnikai csoportok nemzetközi migrációban való részvételének növekedése. Ez valóban egy globalizálódó tendencia lenne, ha a korábbi, az etnikai csoportokat kizáró migrációs politikákkal helyeznénk szembe: természetes, hogy egy 1921-es, a kelet- és dél-európaiakat kizáró Egyesült Államok-béli kvótatörvény lecsökkentette a bevándorlás mértékét, hiszen annak fő összetevője éppen az említett országok kivándorlói voltak az 1882-t követő korszakban. Ha ezzel szembe helyezzük az utóbbi évtizedekben egyre

gyakoribb, az egyes kormányok által gyakorolt támogató politikákat, akkor egy alapvetően változó, globalizálódó migrációs politikai trend képét kapjuk. Csakhogy az etnikai csoportok bevándorlását segítő kormánypolitikák szinte minden esetben a saját vagy sajátként értelmezett nemzetiségei bevándorlását támogatja. Így volt ez már a második világháború utáni Ausztrál „Ten Pound Poms” politikája esetén, amikor a britek voltak a preferált csoport egy alapvetően fehér szupremáciára épülő nemzeti jellegű államban, de különösen így van ma Kelet-Ázsiában. Kína, Korea és Japán is támogatta, támogatja a korábbi kivándorlóik visszavándorlását, s ez kifejezetten a nemzetállami jelleg erősödéseként értelmezhető, ráadásul a bevándorlás még így sem feszültségmentes, hiszen a visszavándorlók már nem homogének sem kulturálisan, sem identitásukban, sem egyéb tekintetben.

Térjünk ki egy rövid időre a migrációs politika másik nagy összetevőjére, az integrációra. Ennek egyik fontos eleme a kettős állampolgárság szabályozása, különösen az országban élő, éppen integrálódók, de részen az országon kívül élő elvándoroltak számára is. A kettős állampolgárság egyre népszerűbb eszköz, s éppen ezért egyre nagyobb biztonságpolitikai feszültségeket okoz. Míg az 1980-as években a világ országainak csupán 20%-a engedte a kettős állampolgárságot, addig a 2000-es évekre ez az arány 50%-ra nőtt (Sejersen, 2008:542). A nemzetállam archaikus képe úgy tűnik eltűnőben van, a képviseleti rendszer integrálásának lehetősége egyre gyengébb a kormányok számára. De vajon ez nem csupán a bilaterális kapcsolatok, vagyis a nemzetköziesedés egyik eleme csupán? Vajon a nemzetgazdaságokat pl. érinti-e, vagy befolyásolta-e bevételeiket korábban a lehetőség hiánya? A multikulturális kormányprogramok, mint Koreában az Alaptervek csak bizonytalan mértékben járulnak hozzá a migrációs politika változásához, s a nemzetállam felfogásához, amibe az beleágyazódik, s az is közvetlenül ellenőrzött állami irányítás alatt történik.

A migrációt csatornázó társadalmi folyamatok, lehetnek egyben globalizációt segítők is, amennyiben változtatnak az egyes országok hozzáállásán. Vegyük pl. az angol nyelvet, amit tekinthetünk az anyanyelvi és nem anyanyelvi beszélők nemzetközi kommunikációs eszközeknek is (Hülmbauer–Böhringer–Seidlhofer, 2008). A kb. 359 millió angol anyanyelvű mellett a világ egy hetede beszélt valamilyen szinten angolul az ezredfordulón (Crystal, 2000:69). Érzékelhetően megváltozott Kelet-Ázsiában is a helyzet az elmúlt évtizedekben. Míg korábban egyértelműen a kínai volt a lingua franca, addig mára még Kínában is erős kormányzati támogatást kap az angoltanítás, nem is beszélve az Egyesült Államok két szövetségeséről: Koreáról és Japánról. Mindez bizonytalan jövőképet sejtet, ám nem garantál semmiféle változást a migrációs politikában: lehet, hogy a gazdasági kapcsolatokat szélesíti, de még az olyan országoknál, mint Svédország, ahol a népesség túlnyomó többsége beszél angolul, sem változtat azon a helyzeten, hogy egy bevándorló az integrációt csupán a svéd nyelven keresztül érheti el még a munkaerőpiacon is. Ráadásul Korea és Japán ezt vízumtörvényében és a bevándorlást érintő minden területen formálisan is megerősíti.

Kelet-Ázsia migrációs politikája leginkább állam központú. Bármely állami szereplő érdeke végső soron mégiscsak az állam migrációt meghatározó korlátozó vagy segítő tevékenységében konvergál, legyen annak gazdasági vagy biztonsági érdek a háttérben, s mozgassa lobbí, érdek- vagy politikai csoport, vagy akár maga az állam (Messina, 2007). A biztonság kérdése ráadásul nem csupán a migráció ellenőrzésére terjed ki, hanem az integrációra is. A

legnagyobb félelmet Kelet-Ázsiában a beilleszkedés hiányából fakadó társadalmi feszültségek okozzák, de a biztonságpolitikában ezt az aspektust általában figyelmen kívül hagyják (Chelbel d'Appollonia–Reich, 2008). A feszültségek kezelésének hiánya azonban tovább súlyosbítja a biztonsági kockázatokat. Éppen ezért, és persze a nemzetállamiság nagyon szorosan vett értelmezése miatt, olyan nehéz kérdés a kettős állampolgárság, illetve általában az állampolgárság kérdése. Az egyén számára ez eredményezi a teljes beilleszkedést, annak minden előnyével, és adja a legnagyobb védelmet, pl. a deportálástól. A kérdés alapvetően mégiscsak a szemléleten múlik, azon mely Kelet-Ázsiában a bevándorlókat még mindig és minden esetben alkalmi munkásokként kezeli, sőt idegenként, s ezzel intézményesen legfeljebb csupán a nem-kormányzati szervezetek állnak szemben (Tsuda, 2006:273). Japánban még a negyedik generáció óta ott élő koreai kisebbség sem szerezte meg az állampolgárságot, így hét évet meghaladó büntetési tétellel sújtható, és az Igazságügy miniszter által kockázatosnak minősített bűncselekmény elkövetése esetén akár deportálhatják is őket (Hanami, 1998:222). Japán mindmáig az egyetlen olyan fejlett ipari ország, ahol negyedik generációs bevándorlási problémákkal küzdenek.

Rendkívül széles spektruma alakult ki az állampolgárságot kiegészítő státuszoknak Kelet-Ázsia országaiban, beleértve a speciális vízumokat és tartózkodási jogosultságokat, melyeken túl különféle törvényi feltételek biztosítanak egyéb jogokat. Az átfogó modern jogi helyzetet körülíró kifejezés, a *Denizenship*, Tomas Hammar (1990) által általánosított fogalma igen alkalmas mindezt körülírni. Japánban már az országba érkezés két különféle szóval írható le, a japán bevándorlási törvény ugyanis különbséget tesz *anyúkoku* (*entry*) és a *dzsóriku* (*landing*) között. A belépés első változata az útlevél és vízum megfelelő használatára, a második a hivatali engedélyeztetésre vonatkozik (Ministry of Justice, 1951). Az eltérő jogi feltételek, mint az igazságszolgáltatási rendszerhez való hozzáférés, a munkaerőpiaci jogok és korlátok, a szervezkedési, képviseleti jog és a jóléti szolgáltatásokhoz vagy oktatáshoz való hozzájutás mind eltérő státuszokat hoznak létre a bevándorlók számára. A másodosztályú polgár persze nem új keletű jogi helyzet, maga a *Denizen* fogalma ismert pl. a brit jogrendszerben is, s már a 15. század elején megjelent, a 16. század folyamán pedig már sok skót bevándorló kapott ilyen státuszt (Kim, 2000:53, 169), de a „*civitas sine suffragio*” vagyis a Római jog szavazati jog nélkül, egyes városállamokban már i.e. 338 óta elterjedt (Eckstein, 2007:253).

ÖSSZEFOGLALÁS

Néhány fontosabb gócpontot igyekeztünk kiragadni az értelmezési keretek és szempontok azon széles spektrumából, ami háttérrel adhat a nemzetekbe zárt elemzéseknek. Mindössze a „kapitalista” személetű, leginkább marxista hagyományokon alapuló értelmezés lép túl azon a módszertani nacionalizmuson (Wimmer–Schiller, 2003), ami a migrációs politikai elemzéseket jellemzi. Ez utóbbi azonban csupán abban a tekintetben igazán fontos, hogy a nemzeti, nemzetállamok által megvalósított politikák és a gazdasági racionalizmus vagy a gazdasági érdekek között feszülő ellentmondást ábrázolni lehessen, ha létezik ilyen egyáltalán.

A migráció különböző területeire vonatkozó politikák értelmezési keretei között a nemzetállami és a globális végpontok mindegyikéről állítható, hogy szerepe napjainkban felerő-

sődik, ám sokkal közelebb jutunk a megértéshez, ha magukat a fogalmakat nem tekintjük szükségképpen egy skála két végpontjának, mely a döntési stratégiák politikai térben való elhelyezésének egyik tengelyét adhatná. Ennél a leegyszerűsítésnél közelebb visz, ha két önálló tengelyként fogjuk fel azokat, ám még ekkor is szükséges a globalizáció és a nemzetköziesedés közötti különbségek pontosabb figyelembevétele. Mindez eltérő kontextust teremt a gazdasági érdek és a politikai döntéshozatal feszültségétől, de némely metszetében, mint az állam gazdasági szereplőként való értelmezése, átfedik egymást ezek a kontextusok.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Assmann, Jan (2008): Communicative and Cultural Memory. In A. Erll and A. Nünning (eds.): *Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook*. Berlin: de Gruyter. 109–118.
- Brinkerhoff, Jennifer M. (2019): Diasporas and Public Diplomacy. Distinctions and Future Prospects. *The Hague Journal of Diplomacy*, 14, 51–64. <https://doi.org/10.1163/1871191X-14101015>
- Brubaker, Rogers (2010): Migration, Membership, and the Modern Nation-State: Internal and External Dimensions of the Politics of Belonging. *Journal of Interdisciplinary History*, 41(1): 61–78. pp.
- Brubaker, Rogers W. (1990): Immigration, Citizenship, and the Nation-State in France and Germany. *International Sociology*, 5(4): 380–381.
- Cai, Fang – Du, Yang – Meiyan, Wang (2009): *Migration and Labor Mobility in China*. Human Development Research Paper 2009/09: United Nations Development Programme.
- Castells, Manuel (1975): Immigrant Workers and Class Struggles in Advanced Capitalism: The Western European Experience. *Politics and Society*, 5(1): 33–66.
- Chebel d'Appollonia, Ariane – Simon, Reich (2008): *Immigration, Integration, and Security: America and Europe in Comparative Perspective*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Chung, Erin Arean (2010): *Immigration and Citizenship in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, David (2003): *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Csányi Vilmos (1999): *Az emberi természet. Humánológia*. Budapest: Vince Kiadó.
- de Grujil, Karin (2015): Brazil and UNHCR strengthen partnership to help refugees fleeing the Syria conflict. 7 October 2015. <http://www.unhcr.org/5615130c6.html> (hozzáférés: 2016. május 23.)
- Doak, Kevin M. (2007): *A History of Nationalism in Modern Japan. Placing the People*. Leiden: Brill.
- Eckstein, Arthur M. (2007): *Mediterranean Anarchy, Interstate War, and the Rise of Rome*. Berkeley: University of California Press. 253.
- European Union (1957): *Treaty of Rome*. http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometre-aty2.pdf (hozzáférés: 2016. május 25.)
- Freeman, Gary P. (1995): Modes of Immigration Politics in Liberal Democratic States. *International Migration Review*, 29(4): 881–902.
- Ganelli, Giovanni – Naoko, Miake (2015): *IMF Working Paper: Foreign Help Wanted: Easing Japan's Labor Shortages*. WP/15/181. International Monetary Fund.
- Gevorkyan, Aleksandr V. (2022): Diaspora and Economic Development: A Systemic View. *Eur J Dev Res* 34: 1522–1541. <https://doi.org/10.1057/s41287-021-00432-x>
- Gilpin, Robert (1981): *War and Change in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilpin, Robert (2001): *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Princeton: Princeton University Press.
- Go, Stella P. (2007): *Asian Labor Migration: The Role of Bilateral Labor and Similar Agreements*. Paper presented at the Regional Informal Workshop on Labor Migration in Southeast Asia: What Role for Parliaments, 21-23 September 2007, Manila, Philippines.

- Goldfrank, Walter L. (2000): Paradigm Regained? The Rules of Wallerstein's World-System Method. *Journal of World-Systems Research*, 6(2): 150–195.
- Guehenno, Jean-Marie (2000): *The End of Nation State*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Halbwachs, Maurice (1992): *On Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hammar, Tomas (ed.) (1985): *European Immigration Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hammar, Tomas (ed.) (1990): *Democracy and the Nation State: Aliens, Denizens and Citizens in a World of International Migration*. Avebury: Aldershot.
- Hanami, Tadashi (1998): Japanese Policies on the Rights and Benefits Granted to Foreign Workers, Residents, Refugees and Illegals. In M. Weiner and T. Hanami (eds.): *Temporary Workers or Future Citizens? Japanese and U.S. Migration Policies*. London: Macmillan Press: 211–237.
- Higham, John (1955): *Strangers in the Land: Patterns of American Nativism, 1860-1925*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Hirst, Paul – Grahame, Thompson (1995): Globalization and the future of the nation state. *Economy and Society*, 24(3): 408–442.
- Hugo, Greame (2012): International Labour Migration and Migration Policies in Southeast Asia. *Asian Journal of Social Science*, 40(4), 392–418. <http://www.jstor.org/stable/43500550>
- Hülbauer, Cornelia – Heike, Böhringer – Barbara, Seidlhofer (2008): Introducing English as a lingua franca (ELF): Precursor and partner in intercultural communication. *Synergies Europe*, No. 3. 25–36.
- International Labour Organization (1949): *Report: ILO Permanent Migration Committee, Third Session*, Geneva, International Labour Office, January. 1949.
- Kelemen, R. Daniel (2000): Regulatory Federalism: EU Environmental Regulation in Comparative Perspective. *Journal of Public Policy*, 20(2): 133–167.
- Kelemen, R. Daniel (2004): *The Rules of Federalism Institutions and Regulatory Politics in the EU and Beyond*. Cambridge: Harvard University Press.
- Kim, Joon K. (2011): The politics of culture in multicultural Korea. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(1): 1583–1604.
- Kim, Keechang (2000): *Aliens in Medieval Law: The Origins of Modern Citizenship*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kim, Kyunghwan (2021a): An intersection of East Asian welfare and immigration regimes: The social rights of low-skilled labour migrants in Japan and Korea. *Int. J. Soc. Welfare*, 30: 226-238. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12455>
- Kim, Kyunghwan (2021b): How does immigration affect welfare support in Korea?, *Social Policy & Administration*, 56(1), 163-179. <https://doi.org/10.1111/spol.12763>
- Koppenfels, Amanda Klekowski von (2003): *Aussiedler Migration to Germany: Questioning the Importance of Citizenship for Integration*. Paper prepared for the Alumni Conference Common Global Responsibility Working Group 4: Migration Issues Washington, DC, 6-9 November 2003
- Koudela Pál (2013a): A Brief History of Immigration Policy in the United States. *West Bohemian Historical Review*, 2013(2): 43–65.
- Koudela Pál (2013b): International Migration Outflows from Hungary, Inflows to the UK as A Typical East-West Direction in the EU. *Ege Stratejik Arastirmalar Dergisi (Ege Strategic Research Journal)*, 4(1): 1–14.
- Lee, Yean-Ju (2011): Overview of Trends and Policies on International Migration to East Asia: Comparing Japan, Taiwan and South Korea. *Asian and Pacific Migration Journal*, 20(2), 117–131. <https://doi.org/10.1177/011719681102000201>
- Lewis, W. Arthur (1954): Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. *The Manchester School*, 22(2): 139–191.
- Martin, Philip (2013): The Global Challenge of Managing Migration. *Population Bulletin*, 68(2): 2–18.
- Messina, Anthony M. (2007): *The Logics and Politics of Post-WWII Migration to Western Europe*. New York: Cambridge University Press.
- Meyers, Eytan (2000): Theories of International Immigration Policy - A Comparative Analysis. *International Migration Review*, 34(4): 1245–1282.
- Mimiko, Nahzeem Oluwakemi (2012): *Globalization: The Politics of Global Economic Relations and International Business*.

- Durham: Carolina Academic.
- Ministry of Justice, Japan (1951): Chapter II. Entry and Landing. In: *Immigration Control and Refugee Recognition Act 1951. Cabinet Order No. 319 of October 4, 1951* <http://www.immi-moj.go.jp/english/newimmiact/pdf/Refugee-RecognitionAct01.pdf> (hozzáférés: 2016. május 25.)
- Mittelstadt, Michelle – Burke, Speaker – Meissner, Doris – Chishti, Muzaffar (2011): Through the Prism of National Security: Major Immigration Policy and Program Changes in the Decade since 9/11. *Migration Policy Institute*. <http://www.migrationpolicy.org/research/post-9-11-immigration-policy-program-changes> (hozzáférés: 2016. május 25.)
- Money, Jeanette (2010): Comparative Immigration Policy. In: R. A. Denemark (ed.): *The International Studies Encyclopedia. Volume VII: In – La*. Chister: Wiley-Blackwell.
- Naim, Moises (2009): The New Diaspora New links between émigrés and their home countries can become a powerful force for economic development. *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2009/11/11/the-new-diaspora/> (letöltve: 2023. 01. 16.)
- Nordyke, Eleanor C. – Matsumoto, Y. Scott (1977): Japanese in Hawaii: a Historical and Demographic Perspective. *Hawaiian Journal of History*, 11(1): 162–174.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2004): *Migration for Employment Bilateral Agreements at a Crossroads: Bilateral Agreements at a Crossroads*. Paris: OECD Publishing.
- Paul, Thazha Varkey – Ripsman, Norrin M. (2004): Under Pressure? Globalization and the National Security State. *Millennium*, 33(2): 355–380.
- Piore, Michael J. (1979): *Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies*. New York: Cambridge University Press.
- Rozman, Gilbert (2006): Regionalism in Northeast Asia: Korea's Return to Center Stage. In: C. K. Armstrong – G. Rozman – S. S. Kim – S. Kotkin (eds.): *Korea at the center: dynamics of regionalism in Northeast Asia*. Armonk: M. E. Sharpe, 151–166.
- Rudolph, Christopher (2003): Security and the Political Economy of International Migration. *American Political Science Review*, 97(4): 603–620.
- Rudolph, Christopher (2006): *National Security and Immigration: Policy Development in the United States and Western Europe since 1945*. Stanford: Stanford University Press.
- Sejersen, Tanja Brøndsted (2008): ‚I Vow to Thee My Countries‘ - The Expansion of Dual Citizenship in the 21st Century. *International Migration Review*, 42(3): 523–549.
- Sjaastad, Larry A. (1962): The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy*, 70(5): 80–93.
- Speelman, Tabitha (2022): How China's Online Nationalists Constrain Policymaking – the Case of Foreigners' Permanent Residency Reform. *Journal of Contemporary China*, DOI: 10.1080/10670564.2022.2148458
- Tsuda, Takeyuki (2006): The Limits of Local Citizenship and Activism in Japan and Other Recent Countries of Immigration. In: T. Tsuda (ed.): *Local Citizenship in Recent Countries of Immigration: Japan in Comparative Perspective*. Lanham: Lexington Books. 273–295.
- White, Hayden (1997): *A történelem terhe*. Budapest: Osiris.
- Wimmer, Andreas – Schiller, Nina Glick (2003): Methodological Nationalism, the Social Sciences, and the Study of Migration: An Essay in Historical Epistemology. *International Migration Review*, 37(3): 576–610.
- Zolberg, Aristide R. (1981): International Migrations in Political Perspective. In: M. Kritz – C. B. Keely – S. M. Tomasi (eds.): *Global Trends in Migration*. New York: Center for Migration Studies. 3–27.